

PALMIPUUDEPÜHA AD 2021

Mt 21:12–22 (Js 50:4–10 või Sk 9:9–10; Fl 2:5–11 või Hb 7:24–27)

12 Ja Jeesus tuli pühakotta ja ajas välja kõik, kes pühakojas müüsid ja ostsid, ning lükkas kummuli rahavahetajate lauad ja tuvimüüjate pingid.

13 Ja Ta ütles neile: «Kirjutatud on: Minu koda hüütagu palvekojaks, aga teie teete selle röövlikoopaks!»

14 Pühakojas astus Ta juurde pimedaid ja jalutuid ning Ta tegi nad terveks.

15 Kui ülempreestrid ja kirjatundjad nägid imesid, mida Jeesus tegi, ning poisse, kes pühakojas hüüdsid: «Hoosanna Taaveti Pojale!», siis nende meel läks pahaseks

16 ja nad ütlesid Talle: «Kas Sa kuuled, mida nad ütlevad?» Jeesus ütles neile: «Kuulen küll! Kas te pole kunagi lugenud: Sa oled valmistanud kiitust väetite laste ja imikute suust?»

17 Ja Ta jättis nad sinnapaika ning läks välja Betaaniasse ja ööbis seal.

18 Aga varahommikul linna tagasi tulles tundis Jeesus nälga,

19 ja kui Ta nägi ühte viigipuud tee kõrval, läks Ta selle juurde, ent ei leidnud muud kui lehti. Ja Ta ütles sellele: «Ei tule sinust enam iialgi vilja!» Ja viigipuu kuivas otsekohe ära.

20 Kui jüngrid seda nägid, ütlesid nad imestades: «Kuidas see viigipuu nii otsekohe ära kuivas?»

21 Aga Jeesus vastas neile: «Tõesti, ma ütlen teile, kui teil oleks usku ja te ei mõtleks kaksipidi, siis te ei teeks üksnes seda, mis juhtus viigipuule, vaid kui te sellele mäele ütleksite: «Kerki ja kukuta end merre!», siis see sünniks.

22 Ja kõike, mida te iganes palves palute uskudes, seda te saate.»

Sissejuhatus

Esimese evangeeliumi autoriks on kiriku pärimuse järgi Alfeuse poeg Matteus, kelle Jeesus kutsus apostlite hulka Kapernaumas, kus ta pidas tõlneriametit (Mt 9:9). Pärast Jeesuse taevasseinemist tegutses Matteus esialgu Palestiinas; tema hilisema elu kohta meil kindlad teated puuduvad. Kiriku traditsioon märgib paikadena, kuhu ta oma kuulutustööga jõudis, Etioopiat, Pärsiat ja Partiat, kus ta olla ka märtrina surnud.

Vana pärimuse järgi kirjutanud Matteus oma evangeeliumi esmalt aramea keeles, hiljem olla see tõlgitud kreeka keelde. Evangeeliumi tekkeajaks peab varasem pärimus aega enne Jeruusalemma piiramist ja hävitamist aastal 70, uuemad autorid nihutavad evangeeliumi tekkeaja enamasti sellest hilisemaks (väites ühtlasi, et evangeeliumi autor on teadmata).

Üheks Matteuse evangeeliumi silmatorkavaks jooneks on Vana Testamendi prohvetikuulutuste täitumise rõhutamine. Sellest võib järeldada, et Matteusele oli oluline oma kaasmaalaste – ja usukaaslaste – veenmine selles, et Jeesus on tõesti töötatud ja oodatud Messias. Teisalt on Matteuse evangeeliumis selgelt tajutav universaalsuse-taotlus, mis kinnitab, et ligipääs Kristuses ilmunud armule on avatud kõigile rahvastele.

Viimasest tunnistab ka Jeesuse sugupuu kohe evangeeliumi alguses. Kuigi see algab sõnadega «Jeesuse Kristuse, Aabrahami poja, Taaveti poja sugupuu» (Mt 1:1), ei ole selle eesmärgiks mitte ainult kinnitada Jeesuse juriidilist põlvnemist Taaveti kuninglikust soost, vaid rõhutada, et Jeesus on «Aabrahami poeg», s.t toosama töötatud Seeme, kelle nimel «õnnistavad endid kõik maailma rahvad» (1Ms 22:28; vrd Gl 3:8).

Selle universaalsuse-taotlusega sobituvad suurepäraselt ka Matteuse evangeeliumi lõpusõnad: «Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal. Minge siis, tehke jüngriteks kõik rahvad, ristides neid Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimesse ja õpetades neid pidama kõike, mida mina olen teil käskinud! Ja vaata, mina olen iga päev teie juures ajastu lõpuni.» (Mt 28:18–20)

Laias laastus jaguneb Matteuse evangeelium kolmeks¹:

Mt 1:1–4:16	sissejuhatus ja ettevalmistus;
Mt 4:17–16:20	Jeesuse tegevus Galileas;
Mt 16:17–28:20	Jeesuse teekond Jeruusalemma, kannatused, surm, ülestõusmine ja taevasseminemine.

Matteuse jutustamislaad ei jäta muljet, nagu üritaks ta uskmatut või kõhklevat lugejat veenda, vaid pigem on tegemist selgitava ja õpetusliku tekstiga, mis on mõeldud juba olemasolevale kristlikule kogudusele, kes on juba ära tundnud või just ära tundmas oma kutsumust missiooniks kõigi rahvaste juures. Nii on, nagu öeldud, Matteuse evangeelium ühelt poolt üsna «juutlik» tekst oma rohkete Vana Testamendi tsitaatidega, teisalt aga – ka nendesamade tsitaatide valikut arvestades – avatud ka paganaille.

Suurepäraselt näitavad neid mõlemat poolt Jeesuse avaliku tegevuse alguse kohal seisvad prohvet Jesaja sõnad: «Sebulonimaa ja Naftalimaa, mere teel, sealpool Jordanit, paganate Galilea, rahvas, kes istub pimeduses, on suurt valgust näinud, ja neile, kes istuvad surma maal ja surma varjus – neile tõuseb valgus!» (Mt 4:15j; vrd Js 8:23–9:1), millele evangelist lisab: «Sellest ajast peale hakkas Jeesus kuulutama: «Parandage meelt, sest taevariik on lähedal!»» (Mt 4:17)

¹ Üks huvitav võimalus Matteuse evangeeliumi algusosa ülesehituse vaatlemisel on selle võrdlemine viie Moosese raamatuga: Mt 1 – alguslood (1Ms); Mt 2 – pagendus Egiptuses ja naasmine (2Ms); Mt 3 – Seadus (3Ms; vrd Mt 3:15); Mt 4 – kõrbes (4Ms); Mt 5–7 – Uus Seadus (5Ms).

Keelelisi märkuseid

Jeesus – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהוה־ישׁוּעַ ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Tuli – εἰσῆλθεν – sõna εἰσέρχομαι tähendab «sisse tulema/minema», «sisenema».²

Pühakotta – εἰς τὸ ἱερόν – sõna ἱερόν tähendab «pühapaik», «pühamu», «tempel».³

Ajas välja – ἐξέβαλεν – sõna ἐκβάλλω koosneb seestütlevast eessõnast ἐκ ning verbist βάλλω – «viskama», «heitma», «pilduma», «pillutama» – ning tähendab sõnasõnalt «välja heitma», «välja viskama».

Otsid – ἀγοράζοντας – sõna ἀγοράζω – «ostma» – tuleneb sõnast ἀγορά – «kogunemispaik», «kogunemine», ka «turuplats» – ning selle kaastähenduseks on kokku tulemine mitte ainult konkreetset ostmiseks, vaid ka lihtsalt ajaviiteks või jõudeoluks.⁴

Lükkas kummuli – κατέστρεψεν – sõna καταστρέφω on veidi jõulisema tähendusega kui «kummuli lükkama», ehk oleks parem tõlkida «paiskas ümber».⁵

Hüütagu – κληθήσεται – õigupoolest «hüütakse», «saab hüütama» (tulevik).⁶

Palvekojaks – οἶκος προσευχῆς – sõna προσευχή – «palve» – tuleneb verbist προσεύχομαι – «palvetama» –, mis koosneb eessõnast πρὸς – «[kellegi/millegi] poole» – ja verbist εὔχομαι – «paluma», «soovima» – ning mille kaastähenduseks on kellelegi palves suunatud olemine või palves kellegi poole hüüdmine.⁷

Teete – ποιείτε – mõnes käsikirjas ka ἐποιήσατε – «olete teinud» (sellest on lähtunud ka näiteks 1739. aasta piiblitõlge). Konteksti silmas pidades tundub olevik siiski tõepärasem.

² 1968. aasta piiblitõlkes: «läks».

³ Arvatavasti kasutab Matteus sõna ἱερόν kogu templikompleksi ning sõna ναός (nt Mt 23:16–17.21.35; Mt 27:51) kitsamalt pühakoja tähistamiseks.

⁴ Võib-olla midagi sarnast, nagu väljendavad eestikeelsed uudissõnad «ostlemine» ja «poodlemine».

⁵ 1739. aasta Piiblis: «viskas...ümber»; 1968. aasta piiblitõlkes: «viskas kummuli». Sellest verbist pärineb ka sõna καταστροφή – «katastroof».

⁶ 1739. aasta Piiblis: «peab palve koiaks hütama»; 1968. aasta piiblitõlkes: «peab hüütama».

⁷ Niisiis ei ole siin tegemist mitte niivõrd millegi (isiklikult) endale palumisega, kuivõrd eeskätt jumalateenistuliku, s.t ka otseselt tempeliga kokku käiva aktiga.

Röövlikoopaks – σπήλαιον ληστῶν – sõna ληστής tähendab «röövel», ka «rüüstaja». Sõna σπήλαιον tähendab «koobas», «urgas», ülekantult ka «peidupaik».⁸

Tegi nad terveks – ἐθεράπευσεν αὐτούς – sõna θεραπεύω tähendab «teenima», «aitama», «tervendama», «ravima», «tervist taastama».⁹

Poisse – τοὺς παῖδας – sõna παῖς tähendab «laps», vastavalt kasutatud artiklile kas «poiss» või «tüdruk».¹⁰

Hüüdsid – κράζοντες – sõna κράζω tähendab «valju häälega hüüdma», «karjuma» (samuti – väga sarnaselt selle eestikeelsele vastele – «kraaksuma»)¹¹ Tõlkes kasutatud lihtminevik ei anna kuigi hästi edasi originaali teksti. Kogu salm tuleks tõlkida järgmiselt: «Ülempreestrid aga, nähes [Tema] tehtud imetegusid ja lapsi pühakojas karjumas ja ütlemas: «Hoosanna Taaveti Pojale!», olid väga nõrдинud.» See, et sõnad κράζω – «hüüdma», «karjuma» – ja λέγω – «ütleva» – on olevikus, näitab, et tegemist oli pideva, jätkuva hüüdmise-karjumisega.¹²

Hoosanna – ὡσαννὰ – sõna ὡσαννά tuleneb sõnadest ὑψι – «päästma» – ja ἡ – «palun» – koosnevast heebreakeelsest väljendist ἡ ὑψι ἡ – sõnasõnalt «Palun päästa!»

Nende meel läks pahaseks – ἠγανάκτησαν – sõnasõnalt võiks tõlkida pigem: «olid [nad] väga nõrдинud».

Jeesus ütles neile – ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς – «Jeesus aga ütleb neile».¹³

Kuulen küll! – ναί – sõna ναί tähendab «jah», «muidugi», «kindel see», «tõsi», «just».¹⁴

⁸ On oluline meeles pidada, et röövlikoobas ei ole röövimise toimumiskoht, vaid paik, kuhu röövlid varjule lähevad ning kus nad omavahel saaki jagavad. 1739. aasta Piiblis: «rööwli auguks».

⁹ Siit tuleneb ka eesti keeles tarvitata vöörsõna «teraapia».

¹⁰ Siin tarvitatud meesso mitmuse artikkel ei pruugi tähendada, et tegemist oli ainult poistega, vaid võib tähistada nii poisse kui tüdrukuid üheskoos (sarnaselt pöördumisele ἀδελφοί, mida võib tõlkida nii «vennad» kui ka «vennad ja õed»).

¹¹ 1739. aasta Piiblis: «kissendasid»; 1989. aasta Uue Testamendi tõlkes: «karjusid».

¹² Mis võib viidata sellele, et lapsed tegid järele seda, mida nad olid kuulnud-näinud rahvahulki tegemas Jeesuse sisenemisel Jeruusalemma (Mt 21:9).

¹³ Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja ka EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on väga kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks. Nii 1968. aasta kui 1989. aasta tõlgetes (nagu ka vanemates) on oleviku ajavorm säilitatud.

¹⁴ 1739. aasta Piiblis: «Kül». Stiililise täpsuse huvides tuleks püüda see väike sõna anda ka tõlkes edasi nii napilt kui võimalik.

Lugenud – ἀνέγνωτε – sõna ἀναγινώσκω tähendab nii «lugema» kui ka «ära tundma», «[loetust] aru saama».

Väetite laste – νηπίων – sõna νήπιος koosneb eitust väljendavast eesliitest νη ning sõnast ἔπος – «sõna», «kõne» – ning tähistab eeskätt sellist väikelast, kes ei oska veel rääkida.¹⁵

Läks välja – ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως – «läks linnast välja» (nagu 1968. aasta tõlkes).

Betaaniasse – εἰς Βηθανίαν – nime Βηθανία – בֵּיתַנְיָא – üheks võimalikuks tõlkevasteks on «viletsuse koda».

Ööbis – ἠύλισθη – sõna αὐλίζομαι – «asuma», «majutuma», «ööbima» – tuleneb sõnast αὐλή, mis tähistab eeskätt elumaja ümbritsevat ala, õue, ka sissesõiduhoovi, aga samuti templi eesõue.

Varahommikul – πρωῒ – selle sõnaga tähistati enamasti neljandat öövahikorda, mis kestis umbes kella kolmest kella kuueni.

Tundis Jeesus nälga – ἐπείνασεν – «oli [Ta] näljane».¹⁶

Usku – πίστιν – sõna πίστις – «usk», «usaldus», «veendumus», ka «usaldusväärsus» – tuleneb verbist πείθω – «veenma», «veenduma», «veendunud olema», «usaldama», «usalduma», «kuulda võtma», «uskuma».

Kerki ja kukuta – ἄρθητι καὶ βλήθητι – õigupoolest «ole üles tõstetud ja heidetud» (mõlema sõna puhul kasutatakse originaalis passiivi).¹⁷

Sünniks – γενήσεται – «sünnib [kindlasti]» (originaalis kasutatakse kindla kõneviisi tulevikku).

Palves – ἐν τῇ προσευχῇ – vt ülal palve kohta öeldut.

Palute – αἰτήσητε – «paluksite» (tingiv kõneviis). Sõna αἰτέω tähendab «küsima», «paluma», «anuma», ka «soovima», «ihaldama», «nõudma».

Uskudes – πιστεύοντες – vt ülal sõna πίστις – «usk» – kohta öeldut.

¹⁵ Nagu ka imikud – ja ometi kõlab just nende suust tõeliselt Jumala vääriline kiitus.

¹⁶ 1739. aasta Piiblis: «olli temmal nälg»; 1968. aasta piiblitõlkes: «hakkas tal nälg».

¹⁷ 1739. aasta Piiblis: «Sago sa ülestõstetud ja merresse heidetud!»

Sisuline analüüs

Matteuse evangeeliumi 21. peatükk algab Jeesuse Jeruusalemma saabumise kirjeldusega. Jeesus tuleb kui ammu töötatud ja pikalt oodatud Messias, kelles saab teoks prohvet Sakarja etekuulutus: «Ütelge Siioni tütrele: Ennäe, su kuningas tuleb sulle tasane, istudes emaeesli seljas ja sälu seljas, kes on koormakandja looma varss.» (Mt 21:5; vrd Sk 9:9)

Küllap need prohvetisõnad meenusid mitte ainult Matteusele, vaid ka Jeesust vastu võtnud ja saatnud rahvahulgale, kes tervitas Teda 118. psalmist inspireeritud hüüdega: «Hoosanna Taaveti Pojale! Õnnistatud olgu see, kes tuleb Issanda nimel! Hoosanna kõrgustes!» (Mt 21:9; vrd Ps 118:25j)¹⁸

Matteus ütleb, et kui Jeesus Jeruusalemma saabus, siis «oli kogu linn ärevil: «Kes selline on?»» (Mt 21:10). Keda evangelist siin «kogu linna» all silmas peab, on raske täpselt öelda, seda enam, et «kogu linnale» vastanduvad «rahvahulgad», kes teavad, kellega on tegemist: «Tema on see prohvet Jeesus Galilea Naatsaretist.» (Mt 21:11) Võib-olla on need eeskätt variserid, nagu Jh 12:19, võib-olla aga Suurkohus, s.t eeskätt preesterkond ja rahvavanemad, keda ärritas nii nende endi autoriteedi kahtluse alla seadmine kui hirm Rooma võimude võimaliku reaktsiooni ees (vrd Jh 11:47j: «Mis me teeme? See inimene teeb palju tunnustähti. Kui me jätame Ta rahule, hakkavad kõik Temasse uskuma, ning siis tulevad roomlased ja võtavad ära nii meie pühapaiga kui ka rahva.»)

Jeesus läheb otsejoones pühakotta. See ei tähenda, et Ta oleks sisenenud kitsamas mõttes pühamusse, s.t paika, kus toimus ohvriteenistus – tõenäoliselt piirdus Jeesuse tegevuspaik nn paganate eesõuega, milles toimus muuhulgas ka ohvriloomade ja -lindude ning muude erinevateks ohvriteks vajalike andide müümine ja ostmine, samuti rahavahetus – aga võib-olla leidis aset ka laialdasem kaubitsemine templiteenistusse mittepuutuvaga ning valitses üleüldine laadameeleolu (vt keelelist märkust ostmise kohta).

Kaubitsejate ja rahavahetajate väljaajamise tähenduse mõistmiseks tuleb süveneda Jeesuse poolt tsiteeritud pühakirjatekstidesse, eriti nende tausta (ja sellessegi, mida Jeesus otseselt ei tsiteeri, ent mis on tuletatav kogu sündmustikust, Jeruusalemma sisenemine kaasa arvatud).

Jeesuse lause «Kirjutatud on: Minu koda hüütagu palvekojaks, aga teie teete selle röövlikoopaks!» rajaneb kahel prohvetisõnal, esimese poole aluseks on Js 56:7, teise poole aluseks Jr 7:11.

¹⁸ Eestikeelses psalmitõlkes ei tule sarnasus esile sama hästi kui heebrea keeles, milles Ps 118:25 tekst on järgmine: אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּה יְהוָה הַצְּלִיחָה – sõnasõnalt tõlkides (ja veidi ka kõlalise sarnasusega mängides): «Anna, ISSAND! Hoosianna! Anna, Issand, kordaminemist!»

Jesaja raamatu 56. peatükk algab kutsega panna tähele õigust ja olla õiglane, kuna Issanda pääste on lähedal ja Tema õiglus on ilmumas (Js 56:1). See üleskutse, mis on ühtaegu nii manitsus kui julgustus, ei puuduta mitte ainult Iisraeli, vaid ka «võõraid» (Js 56:3), ja mitte ainult neid, kelle käsi on käinud hästi ja kes seetõttu näivad olevat Issanda õnnistuse osalised, vaid ka «kohitsetuid», kes on nagu «kuivanud puu» (Js 56:4; vrd ka Mt 21:19). Igaühele, kes peab kinni Issanda lepingust ning Teda armastab ja teenib, on avatud tee Tema koja müüride vahele (Js 56:5j), nii et see koda peab saama tõeliseks palvekojaks kõigile rahvastele (Js 56:7).

Paneme veel kord tähele, et tegevus toimub nn paganate eesõues. Tõelisse pühamusse – kõige pühamasse paika – tohtis niikuinii minna vaid ülempreester üksnes kord aastas, aga teisedki templi siseruumid ja -eesõued olid, mida lähemale pühamule, üha piiratuma ligipääsuga. Paganate eesõuele järgnes naiste eesõu, ja sissepääs sinna oli kõigile mitte-iisraellastele surmanuhtluse ähvardusel keelatud. Iisraeli naised tohtisid minna kas naiste eesõue või – kui nad olid tulnud ohvrit tooma – Iisraeli eesõue, kuhu muidu oli pääs üksnes meestel. Järgnes preestrite eesõu ning alles seejärel tuli tegelik templihoone pühamu ja kõige pühama paigaga.

Jesaja raamatu 56. peatükki ja eriti kõnealust 7. salmi just paganate eesõues tsiteerides annab Jeesus mõista nimelt seda, mille Ta otseselt välja ütlemata jätab – et tõeline jumalateenistus, nagu ka Jumala uus leping inimestega, mida sõlmima Jumala Poeg on tulnud, ei puuduta mitte ainult Iisraeli, vaid on avatud kõigile rahvastele. Jeesuse lause teine pool on aga kohtukuulutus nende üle, kelle ülesandeks on seni olnud Jumala lepingu hoidmine ja täitmine.

«Teie teete selle röövlikoopaks!» – need sõnad pärinevad prohvet Jeremija raamatu seitsmendast peatükist, kus kõneldakse Jeruusalemma rahva religioosest ülbusest ja enesekindlusest, millele on rajatud ekslik veendumus, nagu võiks Jumala templi olemasolu ja selles toimuv ohvriteenistus hoida ära karistuse ja hävingu, mille Jumala rahvas, eriti selle usulised ja poliitilised juhid, on ära teeninud oma jumalakartmatu eluga:

«Nõnda ütleb Vägede Issand, Iisraeli Jumal: Parandage oma eluviise ja tegusid, siis ma jätan teid elama siia paika! Ärge lootke valesõnade peale, kui öeldakse: «See on Issanda tempel, Issanda tempel, Issanda tempel!» Aga vaata, te loodate valesõnade peale, millest ei ole kasu. Kas tahate varastada, tappa, abielu rikkuda, valet vanduda ja suitsutada Baalile ning käia teiste jumalate järel, keda te ei tunne, ja siis tulla ning seista minu ees selles kojas, millele on pandud minu nimi, ja öelda: «Me oleme päästetud!», selleks et edasi teha kõiki neid jäledusi? Ons see koda, millele on pandud minu nimi, teie silmis röövlikoobas? Vaata, minagi näen seda seesugusena, ütleb Issand.» (Jr 7:3j.8–11)

Müümine ja ostmine ei olnud templi territooriumil (välimises ehk paganate eesõues) keelatud. Vastupidi, see kuulus asja juurde, kuna ilma selleta oleks olnud ohvriteenistust ilmselt üllas korraldada. Vahel on arvatud, et Jeesuse aktsioon võis olla suunatud üksnes nende vastu, kes ajasid mingit muud, templisse sobimatut äri, kuid selle vastu kõnelevad evangelisti selged märkused rahavahetajate ja tuvimüüjate kohta. Raha vahetati tõenäoliselt selleks, et templimaksu tasumisel ei kasutataks mitte Rooma raha, vaid ajaloolisi – ja väidetavalt ka suurema ja puhtama hõbedasisaldusega – Tüürose seekleid. Tuvimüüjad aga hoolitsesid selle eest, et kõigil, kes pidid tooma mõne ohvri, milleks olid ette nähtud tuvid, või kes oma vaesuse tõttu pidid tegelikult ette nähtud ohvrilooma tuvidega asendama, oleks vajalikud linnud olemas.

Arvatavasti oligi tuvimüüjate tegevus kõigi ohvriloomade müüjate seas kõige vilkam, kuna vaeseid on alati rohkem kui jõukaid inimesi. Küllap see oli ka põhjus, miks Jeesus läks eeskätt nende juurde – tegemist oli sümbolse aktiga, mis vähemalt mõneks ajaks peatas tavapärase ohvriteenistuse. See oli justkui sunnitud seisatamise ja vaikseks jäämise hetk, et kuulda jumalikku häält hüüdmisega: «Pange tähele! Vaadake enda ümber! Kas see on tõesti see, milleks Jumala pühakoda on rajatud? Kas see ongi teie jumalateenistus? Kas te tõepoolest arvate, et sellega siin suudate te heastada kõik oma ülekohtu ja kurjuse?»

Nagu prohvet Jeremija ajal andis tempel Jeruusalemma rahvale võltslootuse ja -julguse, et kõigest hoolimata on kõik hästi, kuna Jumala tempel on meie keskel ja püsib, nii ütlevad nüüd ka Jeesus templisoolijatele, eeskätt muidugi neile, kelle ülesandeks oli templiteenistuse läbiviimine, et nad teevad Jumala pühakojast «röövlikoopa», s.t paiga, kus nad tunnevad ennast kindlana, kui on sinna pärast väljaspool seda peiduurgast sooritatud kuritegusid varjule tulnud, ning kus nad koguni oma kuritegude vilja, s.t oma röövsaaki jagavad – selle õnnistuse näol, mida nad Issandalt Talle toodud ohvrite vastutasuna saada loodavad.¹⁹

Siinkohal võib mõelda veel kolmandalegi prohvetisõnale, mida Jeesus küll ei tsiteeri, aga mis Tal ehk sellegipoolest meeles mõlkus. Nimelt lõpeb prohvet Sakarja raamat – seesama, milles on juttu eesli seljas tulevast Kuningast (vt Mt 21:5 ja Sk 9:9) – sõnadega: «Ja sel päeval ei ole enam ühtegi kaubitsejat vägede Issanda kojas.» (Sk 14:21) Siin on juttu Jeruusalemma tulevases õnnepõlvest, mil isegi seni Iisraeli vastu sõdinud paganad austavad ja kummardavad Issandat ning mil pole vaja erilisi templiriistu ega pühitsetud ohvreid, kuna «iga pott Jeruusalemmas ja Juudas on pühitsetud vägede Issandale».

¹⁹ Kogu inimkonna suurimaks kuriteoks, mis oli sel hetkel veel sooritamata – aga ühtlasi lunastus- ja lepituskohvriks kõigi kuritegude eest – sai Jumala Poja ristilöömine koos Tema täieliku paljaks röövimisega kõigest, mis Talle kuulus: «Aga kui nad Tema olid risti löönud, jagasid nad liisku heites Ta rõivad omavahel.» (Mt 27:35)

Niisiis ei tule Jeruusalemma templi «puhastamises» Jeesuse poolt näha mitte niivõrd kitsalt piiritletud protesti võimalike kuritarvituste vastu, mis templis toimunud ohvriloomade ja -lindude müümisel ja ostmisel ning raha vahetamisel aset võisid leida, ega ka mitte selle vastu, et tõenäoliselt müüdi ja osteti seal selliseidki asju, millel polnud midagi pistmist templiteenistusega, vaid see on akt, mille kaudu Jeesus näitab, kus ja kes on tõeline Issanda tempel ja Jumala ligiolu, ning kellele on avatud ja kellele suletud ligipääs sellele tõelisele templile ja selles toimuvale jumalateenistusele.

Iseäranis hästi tuleb see esile Johannese evangeeliumi alguses seisvas templi puhastamise kirjeldusele järgnevas Jeesuse kahekõnes juutidega ning evangelisti poolt antud selgituses toimunu teoloogilise tähenduse kohta:

«Siis ütlesid juudid Jeesusele: «Mis tunnustähte Sa meile näitad, et Sa nõnda tohid teha?» Jeesus vastas: «Lammutage see tempel, ja ma püstitan selle kolme päevaga uuesti!» Siis ütlesid juudid: «Seda templit on ehitatud nelikümmend kuus aastat, ja Sina püstitad selle kolme päevaga uuesti?» Aga Tema mõtles «templi» all oma ihu. Siis, kui Ta oli üles tõusnud surnuist, tuli Ta jüngritele meelde, et Ta seda oli öelnud, ja nad uskusid kirja ning sõna, mis Jeesus oli öelnud.» (Jh 2:18–22)

Samast arusaamast lähtuvad ka Heebrea kirja sõnad: «Vennad, et meil on siis Jeesuse vere varal julgus sisse minna kõige pühamasse paika – selle tee on ta avanud meile uuena ja elavana vahevaiba, see on oma ihu kaudu – ja et meil on suur preester Jumala koja üle, siis mingem Jumala ette siira südamega usukülluses, olles südame poolest piserdamisega puhastatud kurjast südametunnistusest ja ihu poolest pestud puhta veega!» (Hb 10:19–22), millega on kooskõlas Matteuse enda sedastus: «Jeesus aga, kisendades taas valju häälega, heitis hinge. Ja ennäe, templi vahevaip kärises ülalt alla kaheks.» (Mt 27:50j)

Taolise tõlgenduse kasuks kõneleb seegi, mis kohe järgnes: «Pühakojas astus Ta juurde pimedaid ja jalutuid ning ta tegi nad terveks.» (Mt 21:14) Kuigi ei ole päris kindel, kas laialt levinud arvamus, nagu oleks sissepääs Jeruusalemma templisse olnud vigastele põhimõtteliselt keelatud, vastab päriselt tõele²⁰, on siiski selge, et pimedate ja jalutute tervendamise nimetamine just selles kohas ei ole juhuslik, vaid tunnistab, et Jumala ligiolu ja tervendava väe tõeliseks allikaks ja garantiiks ei ole mitte inimkätega püstitatud pühakoda isegi kõigi oma pühade, Moosese Seadusel rajanevate ohvritalitustega, vaid üksnes Jeesus.

Kuigi Jeesuse tegevus ei pruukinud ulatuda kõigi templis viibinuteni, oli seal ilmselt paras hulk lapsi, kes Jeesust märkasid või olid Teda kogu aeg saatnud. Evangelist märgib, et nad karjusid ja ütlesid – ilmselt Jeesust Jeruusalemma saabumisel tervitanud rahvahulka matkides ja ise võib-olla oma sõnade tähendusest arugi saamata²¹: «Hoosanna Taaveti Pojale!»

²⁰ Tavaliselt selle põhjenduseks toodud 2Sm 5:8 ei tundu olevat asjakohane.

²¹ Võib-olla just see oli, mis ülempreestrid ja kirjatundjaid kõige enam ärritas?

Sõna הוֹשַׁעְנָא – «hoosanna» – tuleneb väljendist הוֹשִׁיעָה נָא – «Palun päästa!» või «Päästa nüüd!» –, mille üheks osaks on tegusõna שָׁעַר – «päästma». Sama sõna koos Jumala nimega יהוה on aluseks ka nimele יְהוֹשֻׁעַ – Ἰησοῦς – Jeesus – «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Nagu öeldud, vaevalt nood lapsed ise mõistsid, mida nad karjuvad – vähemalt mitte täies ulatuses. Ülempreestrid ja kirjatundjad said aru küll: nii sõna «hoosianna» kui tiitel «Taaveti Poeg» viitasid ilmselgelt Messiale, kelleks nad ei olnud nõus Jeesust tunnistama, nii et nende «meel läks pahaseks» ja nad olid väga nõrdinud.

Kui nad Jeesusele oma nõrdimusest teada andsid, vastas Jeesus neile taas ühe Vana Testamendi tsitaadiga, seekord kaheksandast psalmist: «Sa oled valmistanud kiitust väetite laste ja imikute suust.» Muide, eriti kirjatundjatele pidi olema väga solvav see, kuidas Jeesus selle tsitaadi sisse juhatas: «Kas te pole kunagi lugenud?»

Psalmitsitaat rajaneb otseselt Septuaginta kreekakeelsel tõlkel, mille erinevuseks heebreakeelsest algtekstist on sõna αἶνος – «kiitus» – kasutamine sõna ἰσχυρ – «vägi», «jõud», «ramm», «tugevus» – vastena. See ei tähenda, nagu oleks Septuaginta tõlge – ja sellest tulenevalt ka Jeesuse või vähemalt evangelist Matteuse – sõnakasutus ekslik. Sõna ἰσχυρ tähendusväli hõlmab Vanas Testamendis ka [Jumala] auhiilguse või aulikkuse, mida silmas pidades võiks Jeesuse lauset eesti keelde tõlkides kasutada sõna «kiitus» asemel näiteks sõna «kiidetavus», ja sellega oleks näiline vastuolu lahendatud.

Oluline on, mida Jeesus selle psalmitsitaadiga öelda tahab. Esiteks on muidugi tegemist teadliku hüperbooliga: just kõnevõimetute väikelaste, koguni imikute suust peab kostma Jumala auhiilguse vääriline kiituselaul; just need, keda peetakse nii teo- kui otsustusvõimetuks, tunnevad viimaks ainsana ära Jumala Messia – samal ajal kui need, kes on õpetatud, kes tunnevad pühasid kirju ja kelle hoolde on usaldatud Jumala pühamu, mitte lihtsalt ei ole valmis Jeesust Messiaks tunnistama, vaid lükkavad Ta otsustavalt tagasi, üritades sundida vaikima neidki, kes Temast tunnistust annavad.²²

Lisaks ei tohi ära unustada kaheksanda psalmi kristoloogilist sisu, millele viitavad näiteks Kiri heebrealastele²³ ja apostel Pauluse esimene kiri korintlastele²⁴. See psalm ei

²² Tänapäevalgi pole sugugi haruldane, kui kirjaoskamatud tunnevad Kirja paremini kui kirjatundjad.

²³ «Aga keegi kusagil ütleb tunnistades: «Mis on inimene, et Sa Teda meeles peaksid, või Inimese Poeg, et Sa Temast hooliksid? Sa tegid Ta pisut alamaks inglitest, siis Sa pürgasid Ta kirkuse ja auga, kõik Sa alistasid Tema jalge alla.» Selles kõige alistamises ei ole Ta jätnud ju midagi Talle alistamata. Aga praegu me ei näe veel, et kõik oleks Talle alistatud. Ometi me näeme Teda, Jeesust, kes oli tehtud pisut alamaks inglitest, nii et Ta Jumala armu läbi kõigi eest maitseks surma, nüüd pärjatuna kirkuse ja auga surma kannatamise pärast.» (Hb 2:6–9)

²⁴ «Sest «Jumal on kõik alistanud Tema jalge alla». Aga kui ta ütleb, et kõik on alistatud, siis on ilmne, et kõik peale selle, kes Temale kõik alistas.» (1Kr 15:27)

kõnele mitte üksnes Jumalast kõige Loojana ning inimesest üleüldiselt kui sellest, kelle kätte Jumal on oma loodu usaldanud (või kellele Ta on selle alistanud), vaid tunnistab nii Uue Testamendi autorite kui, nagu evangeeliumist vähemalt kaudselt näeme, Jeesuse enda tõlgenduse järgi Temast kui Messiasist ja Inimese Pojast, kes on tulnud, et teha Jumala aukuulsus nähtavaks kogu maailmas ja üle taevaste (vrd Ps 8:2) ning sundida vaikima vaenlased ja vägivaldsed (vrd Ps 8:3).

See, et Jeesus pärast vaidlust ülempreestrite ja kirjatundjatega linnast lahkus ning ööseks Betaaniasse läks, ei ole ilmselt samuti pelgalt «autori redaktsiooniline märkus», vaid väljendab sedasama, mida evangelist Johannes ütleb sõnadega: «Aga Jeesus peitis enese ära ja lahkus pühakojast.» (Jh 8:59) Isegi kui Betaania oleks lihtsalt üks Jeruusalemma lähistel asuv sobiv ööbimispaik, on see siiski paik *väljaspool* Jeruusalemma – paik, kus Jeesus, kuigi see oli Jeruusalemmast palju väiksem ja viletsam (vt keelelist märkust nime «Betaania» kohta), vastu võeti ja kus Tema jaoks leiti «majas ase» (vrd Lk 2:7) – erinevalt Jeruusalemma templist, mille õuedesse Ta ei olnud teretunud (vt keelelist märkust sõna «ööbima» kohta).

Jeesus pöördus Jeruusalemma tagasi juba väga vara hommikul. Ilmselt lahkus Ta ööbimispaigast söömata, seepärast tundis Ta Jeruusalemmale lähenedes nälga. Viigipuul, millelt Jeesus vilja otsima läks, olid ainult lehed, ja nii kaunis ja haljas kui ta oma leheehetes ka olla võis – Jeesuse sõna peale kuivas ta otsemaid.

Kahtlemata ei ole siin tegemist Jeesuse äkilise, kontrollimatu vihahooga, vaid taas sümboolse aktiga, mis väljendab sedasama, mida eelmisel päeval toimunud templi puhastamine: nagu sellel viigipuul oli ette näidata ainult lehti, mitte aga vilja, nii oli Jeruusalemma templi ohvriteenistus küll midagi välispidiselt muljetavaldavat ja «justkui päris», aga – Jeesuse hinnang ei erine siin karvavõrdki Vana Testamendi prohvetite omast – ei mingit vilja. Ja nagu too viljatu viigipuu kuivas hetkega, nii juhtub ka templiga: selle langus ja häving saab olema kiire ja pöördumatu: «Ei tule sinust enam iialgi vilja!» (Mt 21:19)

See ei tähenda, nagu poleks Jumala rahval mingit lootust ja ka kõik senine oleks olnud mõttetu. Uus Testament, eriti põhjalikult Kiri heebrealastele, näitab, et Vana Testamendi ohvriteenistus oli ettevalmistuseks ja eelpildiks sellele tõelisele ja lõplikule, mis on teostunud Kristuses. Tema, kes nälga tundes ei leidnud kosutuseks vilja viigipuult, on Eluleib, kes annab elu kõigile, kes Ta vastu võtavad ja Temasse usuvad. Ja need, kes Temasse usuvad, teevad kord suuremaid tegusid kui see, mis sündis tolele viljatule viigipuule – küllap suuremaidki kui mägede üles tõstmine ja merre kukutamine.

Sisuliselt ütleb Jeesus siin jüngritele sedasama, mida kord varem, kui Peetrus oli Temalt küsinud: «Vaata, meie oleme jätnud kõik maha ja järgnenud sulle. Mis siis meile saab?» (Mt 19:27) On loomulik, et kui jüngrid mõistsid, et see, mis juhtus viigipuuga, oli

märgiks sellest, mis juhtub nendega, kelle kätte on usaldatud Jumala rahva juhtimine ja templiteenistus, siis nad kokkusid. Jeesus aga julgustab neid, kinnitades, et kui nad usuvad Temasse, siis ei ole neil vaja karta sama saatust. Vastupidi, nende vili saab olema sajakordne – siiski hoiatava klausliga, et «paljud esimesed jäävad viimasteks ja viimased saavad esimesteks» (vrd Mt 19:29j).

Jutluseks

Palmipuudepäha keskmes on Jeesuse saabumine Jeruusalemma (Mt 21:1–9 par), mille meenutamise algab Suure Nädala tähistamine. Läänikiriku tava järgi loetakse Mt 21:1–9 Palmipuudepäha protsessiooni eel, enne palmiokste õnnistamist. Pühapäeva Evangeeliumiks on vanema traditsiooni järgi Kristuse kannatuslugu Mt 26–27 ning Epistlik Fl 2:5–11, nagu ka EELK lugemiskavas (3. lugemisaastaks on alternatiivina antud Hb 7:24–27).

Vanakiriklik Epistel kõneleb Jeesusest Kristusest, kes on ennast alandades inimeseks ja kuni ristisurma kuulekaks saanud ning seetõttu pälvinud nime üle kõigi nimede. Alternatiivse Epistli keskmes on Jeesus suure Ülempreestrina, kes laitmatu ja täiuslikuna on end toonud ohvriks kõigi inimeste pattude eest.

Palmipuudepäha Vana Testamendi lugemine on kõigil kolmel lugemisaastal sama: kas Js 50:4–10 või Sk 9:9–10. Js 50:4–10 pearõhk on Kristusel kui Jumala kannataval sulasel, kes on kuulekas oma Isale ning täidab Temalt saadud ülesande sellega kaasnevast häbist ja teotusest, süljest ja peksmisest, alandusest ja surmast hoolimata. Alternatiivne Vana Testamendi lugemine kuulutab ette Messia tulemist alandliku Kuningana, kes sõidab eesli seljas.

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava kolmanda lugemisaasta Evangeelium käsitleb Jeesuse Jeruusalemma saabumisele vahetult järgnenut. Kuna templi puhastamine toimus selsamal päeval, on igati sobiv seda Palmipuudepäha jutluses käsitleda. Hoiduda tuleb aga selle isoleerimisest Palmipuudepäha ja Suure Nädala kontekstist ning sellest seeläbi mingi üldistava moraali- või templi- ja liturgiavastase sõnumi väljalugemisest.

Jeesus – nagu hiljem ka Uue Testamendi autorid – näeb nii Vana Testamendi prohvetikuulutustes kui templiteenistuses eeskätt ettekuulutust ja eelkujutist sellest, mis on teostunud Tema: Tema on tõeline tempel, kus tuleb avalikuks Jumala ligiolu ja vägi, röövlikoopast saab taas palvekoda ja pimedast nägijad ning jalutud hakkavad jälle käima; Tema on tõeline ohver, kelle surm toob lepituse ja elu kõigile, kes Ta vastu võtavad; Tema on see, kelle auhiilgus paneb kiitust laulma isegi väetimid lapsed ja keeletud; Tema on see, kellesse uskujad teevad kord vägevamaidki tegusid, kui on seni näinud Teda tegemas, ega pea kuivama viljatuna, vaid võivad kanda igavese elu vilja.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeruusalemma saabudes läheb Jeesus esimese asjana templisse. Tempel, mis peab olema Jumala ligiolu paik, on paraku õige tihti mitte palvekoda, vaid röövlikoobas, kuna need, kellele see on antud selleks, et nad võiksid seal otsida Jumala ligiolu, otsivad sealt pahatihti midagi muud: õigustust oma jumalakartmatule elule; teatud formaalsuste järgimise kaudu vaigistust süüdistavale südametunnistusele; kinnitust sellele, et ollakse parem kui keegi teine. Või üritatakse Jumalalt mingil viisil ja mingite argumentidega Tema õnnistust välja pressida (röövsaagiks saada – vrd ka Fl 2:6 varasemates eestikeelsetes, nt 1739. aasta või 1968. aasta piiblitõlgetes).
2. Müüjate ja ostjate väljaajamisega templist ütleb Jeesus esmalt sedasama, mida prohvetid enne Teda: Issanda tempel iseenesest ei päästa ega saa tagada õnnistust ja julgeolekut; kui inimesed murravad Jumala lepingu, määravad nad ennast ise hukkamisele. Aga see ei ole kõige tähtsam, vaid Jeesus ütleb siin midagi märksa enamat ja olulisemat: Tema ongi saabunud lõpp senisele templiteenistusele. Tema on viimne ja täiuslik ohver, kellele viitab kogu senine ohvriteenistus, kelles võetakse kokku ja lõpetatakse kõik ohvrid. Tema on uus ja tõeline Jumala tempel, kus vahevaiba lõhkikärstamise, s.t Tema ristisurma läbi on taastatud ühendus Jumala ja inimeste vahel.
3. Kui Vana Testamendi ohvriteenistus oleks jäänud üksnes asjaks iseeneses, kui see poleks olnud eelkujutiseks Kristuse tõelisest ohvrast, siis olekski see olnud otsekui viigipuu, millel on vaid lehed, aga pole vilja – sest «iga preester seisab päevast päeva oma teenistuses ja ohverdab aina neidsamu ohvreid, mis aga kunagi ei või ära võtta patte» (Hb 10:11). Ent Kristus on «üheainsa ohvriga...teinud pühitsetavad jäädavalt täiuslikuks» (Hb 10:14) ja see tähendab, et nagu viljatu viigipuu kuivamine – ettekuulutuseks templiteenistuse lõppemisest ja templi peatsest äkilisest hävitamisest – on kindlasti meilegi hoiatuseks, nii on see koos Jeesuse poolt selle järel jüngeritele öeldud sõnadega meile kinnituseks ja julgustuseks: «Kõike, mida te iganes palves palute uskudes, seda te saate!»